

ระเบียบวิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “ การควบคุมของรัฐและการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร (พ.ศ.2544-2545) “ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาจากแนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองของไทยในปัจจุบันที่มีผลกระทบต่อการทำงานของสื่อมวลชนทั้งในด้านการทำหน้าที่ตามกรอบจรรยาบรรณและอุดมการณ์ทางวิชาชีพที่มีต่อการตัดสินใจของสื่อมวลชน โดยศึกษาจากกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นในรอบ 1 ปีแรกที่รัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร บริหารประเทศ

ระเบียบวิธีวิจัย (research methodology) ในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการศึกษาจากกรณีตัวอย่าง (Case study) เอกสารหลักฐาน (documentary research) และการสัมภาษณ์ (indepth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informations) และผู้ที่เกี่ยวข้องรวมถึงเวทีสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับการแทรกแซงสื่อมวลชน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่จะนำมาศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้คือ กรณีการแทรกแซงสื่อมวลชนที่ปรากฏในช่วง 1 ปี เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม 2544 – มกราคม 2545 ซึ่งมีนักวิชาการและองค์กรสื่อได้รวบรวมขึ้น 14 กรณี แต่เนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถวิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดได้อย่างละเอียด จึงเลือกประชากรที่จะนำมาศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ เป็นกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นผู้ที่เคยมีประสบการณ์หรือได้รับผลกระทบจากการแทรกแซงการทำงานของสื่อมาเป็นกรณีศึกษา (case studies) เพียง 5 กรณี ในการวิเคราะห์ เพื่อนำมาอ้างอิงถึงภาพรวม ส่วนเหตุผลในการเลือกทั้ง 5 กรณีเนื่องจากในแต่ละองค์กรมีโครงสร้างกรรมสิทธิ์สื่อที่แตกต่างกันไปกล่าวคือ

1. กรณีไอทีวี หลังจากที่เปิดตัวเป็นสถานีโทรทัศน์เสรีแห่งแรกของไทย แต่ต่อมาประสบปัญหาทางธุรกิจ และบริษัทในเครือชินวัตรซึ่งเป็นหนึ่งในธุรกิจของครอบครัวพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เข้ามาถือหุ้น ทำให้เกิด

กระแสการต่อต้านจากพนักงานฝ่ายข่าว จนกระทั่งเกิดกรณีกบฏไอทีวี ที่ถูกปลด ภายหลังจากที่ออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านการแทรกแซงสื่อมวลชน และยังนับเป็น จุดเปลี่ยนของนักวิชาชีพสื่อโทรทัศน์ ที่รวมตัวกันแสดงจุดยืนอย่างชัดเจนที่สุดใน การต่อต้านการแทรกแซงการทำงานของฝ่ายข่าวโทรทัศน์เป็นครั้งแรกของไทย

2. กรณีปลดนางฟองสนาน จามรจันทร์ จากการดำเนินรายการทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์กรมประชาสัมพันธ์ ผู้วิจัยต้องการศึกษาประเด็นการควบคุมของรัฐใน การนำเสนอข่าวสาร และการต่อสู้ของสื่อมวลชนที่ตกอยู่ภายใต้กรอบระเบียบ ขององค์กรซึ่งเป็นของรัฐ
3. กรณีเครือเนชั่น เนื่องจากเป็นบริษัทเอกชนที่มีความแข็งแกร่งของการเป็นองค์กร สื่อและมีธุรกิจครอบคลุมทั้งสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ อีกทั้งยังมีบทบาทใน การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลจนกระทั่งเกิดความขัดแย้งในหลายกรณี
4. กรณีบริษัทวู้ชดีด็อก ของนายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ซึ่งเป็นธุรกิจด้านสื่อสารมวลชนที่ มีบทบาทในการผลิตรายการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองมาหลายรัฐบาล จนกระทั่ง ในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร บริษัท วู้ชดีด็อก นับเป็นบริษัทเอกชนรายหนึ่งที่ได้รับ ผลกระทบจากการควบคุมการนำเสนอข่าวและการแทรกแซงสื่อมวลชนที่เกิดขึ้น มากที่สุดองค์กรหนึ่ง
5. กรณีหนังสือพิมพ์แนวหน้า ซึ่งเป็นธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีบทบาทในการนำเสนอข่าว วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลมาที่สุดอีกองค์กรหนึ่ง แต่ประเด็นของ หนังสือพิมพ์แนวหน้ามีความแตกต่างจากกรณีอื่นๆข้างต้น เนื่องจากเจ้าของ กิจการเป็นผู้ที่กำลังมีกรณีฟ้องร้องจากบุคคลในรัฐบาลเกี่ยวกับการนำเสนอข่าว ในอดีต

1) แหล่งข้อมูล

1.1 ข้อมูลบุคคล เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้ง 2 ฝ่าย

1.1.1 นายจิระ ห่องสำเร็จ ตำแหน่งเป็นบรรณาธิการบริหาร ในช่วงที่มีการเคลื่อนไหวต่อต้านการแทรกแซงการนำเสนอข่าว และถูกกดดันให้ลาออกก่อนหน้าที่จะมีการปลดพนักงาน 23 คนในเวลาต่อมา สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนในการนำเสนอข่าวและการเข้ามาควบคุมของฝ่ายบริหาร ตลอดจนการตัดสินใจออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านการแทรกแซงการทำงาน

1.1.2 นายปฏิวัติ วสิกชาติ บรรณาธิการข่าว ซึ่งเป็น 1 ในพนักงาน 23 คนที่ถูกปลด เนื่องจากเป็นแกนนำพนักงานฝ่ายข่าวในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแทรกแซงการนำเสนอข่าว

1.1.3 นายเชิดชาย มากบำรุง ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะโปรดิวเซอร์ ควบคุมรายการข่าวภาคค่ำและเป็นผู้หนึ่งที่มีชื่อ 1 ใน 23 พนักงานฝ่ายข่าวที่ถูกปลดออกจากบริษัท สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกองบรรณาธิการและฝ่ายบริหารในการเสนอข่าวเกี่ยวกับพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ในขณะนั้น

1.1.4 นางสาวอรพินทร์ ลิลิตวิสิษฐรังษ ผู้สื่อข่าวไอทีวีสายสังคม และประธานสหภาพแรงงานของสถานี เป็น 1 ในพนักงาน 23 คนที่ถูกปลด ภายหลังเข้ามีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแทรกแซงการนำเสนอข่าว

1.1.5 นางสาว ยุวดี เตชะไพฑูรย์สุข โปรดิวเซอร์ฝ่ายข่าว ซึ่งเป็น 1 ในพนักงาน 23 คนที่ถูกปลด เนื่องจากเป็นแกนนำพนักงานฝ่ายข่าวในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแทรกแซงการนำเสนอข่าว

1.1.6 นายสรศักดิ์ชัย เตียวประเสริฐกุล กรรมการผู้จัดการ บริษัทไอทีวี จำกัด เป็นผู้บริหารที่มาจากบริษัทเครือชินวัตร

1.1.7 นางฟองสนาน จามรจันทร์ ผู้ดำเนินรายการบันทึกสถานการณ์ของสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งถูกสั่งถอดออกจากหน้าที่การดำเนินรายการ

1.1.8 นายสิทธิชัย หยุ่น ผู้บริหารระดับสูงของเครือเนชั่น ซึ่งมีบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง ขณะที่ธุรกิจวิทยุและโทรทัศน์ถูกกดดันจากเจ้าของ

สื่อจนกระทั่งรายการที่เครื่องเข็น ผลิตถูกถอดออกหลายรายการ ต่อมายังถูกปง.สอบธุรกรรมทางการเงิน

1.1.9. นายสรยุทธ สุทัศนะจินดา บรรณาธิการข่าวเดอะเนชั่น ในฐานะผู้ดำเนินรายการทางเนชั่นแซนแนล ซึ่งเป็นรายการประเภทแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกประเด็นนำเสนอผ่านรายการต่างๆ

1.1.10 นายอดิศักดิ์ ลิ้มปัฐพัฒนกิจ บรรณาธิการเนชั่นแซนแนล ผู้มีบทบาทในการกำหนดทิศทางในการทำงานของสื่อวิทยุโทรทัศน์ในเครื่องเข็น และเป็นตัวแทนของเครื่องเข็นในการติดต่อโดยตรงกับผู้บริหารสื่อองค์กรต่างๆที่เครื่องเข็น ผลิตรายการป้อน เช่น ช่อง 9อ.ส.ม.ท. เป็นต้น

1.1.11. นายเอกัง สมทรัพย์ กรรมการผู้จัดการบริษัท ว้อชดีอก เป็นผู้หนึ่งที่มีประสบการณ์ในการต่อสู้กับอำนาจทางการเมืองที่เข้ามาลิดรอนสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอรายการด้านข่าวสาร และความคิดเห็นทางการเมืองมาหลายรัฐบาลโดยที่รายการของว้อชดีอกมักถูกระงับการออกอากาศหรือถูกปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ

1.1.12. นายวารินทร์ พูนศิริวงศ์, กรรมการผู้จัดการหนังสือพิมพ์แนวหน้า ซึ่งมีบทบาทในการนำเสนอข่าววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลทักษิณ ชินวัตรมากที่สุดฉบับหนึ่ง จนกระทั่งเกิดความขัดแย้ง และเป็นผู้หนึ่งที่มีรายชื่อถูกปง.ตรวจสอบธุรกรรมทางการเงิน

2. แหล่งข้อมูลอื่นๆ

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เข้าร่วมงานอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลต่างๆ ซึ่งติดตามกรณีการแทรกแซงสื่อมวลชนมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้ข้อมูลที่ได้มีความหลากหลายและน่าเชื่อถือมากขึ้นได้แก่

2.1. นายชวรงค์ ลิ้มปัทมปาณี เลขาธิการสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย นับเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านสื่อมวลชน และในฐานะที่รับผิดชอบงานของสมาคมที่ต้องมีการรับเรื่องราวร้องเรียนของสื่อมวลชน ติดตาม

ตรวจสอบปัญหาการแทรกแซงสื่อมวลชนมาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีบทบาทช่วยเหลือในการก่อตั้งสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทยขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 2543

2.2. นายไพโรจน์ พลเพชร ตัวแทนองค์กรเอกชน ซึ่งศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญใหม่กับผลบังคับใช้

2.3. นายพิทยา ว่องกุล นักวิชาการ จากมหาวิทยาลัยรังสิต เป็นบุคคลหนึ่งซึ่งมีบทบาทในการติดตามการปฏิรูปสื่อ

2.4. นายปราเมศ เหล็กเพ็ชร, ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

2.5 นายปรัชญาชัย ดัชฎยาวัตร ผู้สื่อข่าวประจำทำเนียบรัฐบาล หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์

3. ข้อมูลเอกสารหลักฐาน

3.1 หนังสือคำสั่งปลดพนักงานฝ่ายข่าวไอทีวี

3.2 หนังสือคำให้การกบฏไอทีวี

3.3 แหล่งข้อมูลจากเอกสารหนังสือพิมพ์ นิตยสารต่างๆ ที่ตีพิมพ์เกี่ยวกับการแทรกแซงสื่อมวลชนเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ

3.4 หนังสือคำสั่งเรื่อง การประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐมนตรี

3.5 หนังสือตักเตือนจากเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชน ผู้วิจัยได้ ศึกษาค้นคว้ารวบรวมโดยอาศัยเครื่องมือจากการทำบันทึกและทำบัญชีหนังสือ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจข้อเท็จจริง และความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกรณีการแทรกแซงสื่อที่เกิดขึ้น ใน 6 กรณี โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) ในประเด็นคำถามดังนี้

ประเด็นคำถามสำหรับสื่อมวลชน

1. ทศนคติและความเข้าใจที่มีต่อการแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชน
2. การรับรู้ที่มีต่อรูปแบบ และกระบวนการในการแทรกแซงสื่อที่เกิดขึ้นมีลักษณะอย่างไร
3. แรงกดดันที่ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่ ตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ความคิดเห็นเกี่ยวกับอุดมการณ์ในวิชาชีพสื่อมวลชน

ประเด็นคำถามสำหรับกลุ่มองค์กรต่างๆที่มีต่อการแทรกแซงสื่อมวลชน

1. ทศนคติและความเข้าใจที่มีต่อการแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชน
2. รูปแบบและกระบวนการในการแทรกแซงสื่อที่เกิดขึ้น
3. การแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนจากรัฐบาลมีความชัดเจนมากน้อยเพียงใด

หน่วยของการวิเคราะห์

จากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงแบ่งหน่วยของการวิเคราะห์ดังนี้คือ

1. เน้นศึกษาเป็นตัวบุคคล (individual) ที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาวิธีการในการแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนที่ปรากฏ

ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

เริ่มศึกษาจากข้อมูลเอกสารตั้งแต่พ.ศ.2535 – กุมภาพันธ์ 2545 สัมภาษณ์บุคคลในช่วงเดือนมกราคม 2545 – มีนาคม 2545

ประเภทของข้อมูล/วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บข้อมูลจากเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องเช่น รัฐธรรมนูญมาตรา 39, 40 และ 41,
2. สำเนาข้อมูลในการร้องเรียนของสื่อมวลชนที่ส่งไปยังองค์กรต่างๆ, ข้อมูลจากข่าวหนังสือพิมพ์
3. ข้อมูลบุคคลและการทำงานในองค์กรสื่อ โดยการบันทึกคำให้สัมภาษณ์

การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากเอกสารหลักฐานส่วนใหญ่ที่รวบรวมเป็นข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลในขั้นต้นประกอบกับเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่างๆ รวมถึงผู้ให้สัมภาษณ์พิจารณาถึงความน่าเชื่อถือและความน่าเชื่อถือในแหล่งข้อมูลนั้นๆ สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคล ผู้วิจัยใช้หลักเกณฑ์ในการ ทดสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีเดียวกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในการแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ตั้งแต่ เดือนมกราคม 2544- มกราคม 2545 โดยอาศัยข้อมูลจริง จากบุคคลในองค์กรสื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการในการแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชน รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่างๆมาวิเคราะห์เปรียบเทียบแล้วจึงนำเสนอข้อเท็จจริงของรูปแบบ และวิธีการในการควบคุมการนำเสนอข่าว และการแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนในรัฐบาลปัจจุบัน ควบคู่ ไปกับการทบทวนบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ในมาตราที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน ได้แก่ มาตรา 39, 40 และ 41 เพื่อทำความเข้าใจ และสามารถวิเคราะห์ถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่าขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญหรือไม่ ขัดขวางการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยอย่างไรและกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือไม่อย่างไร

ส่วนที่ 2

วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่ออุดมการณ์ของสื่อมวลชน ใน 2 ด้านคือ ศึกษาอุดมการณ์ของสื่อมวลชนที่มี ต่อการรับรู้การแทรกแซงสื่อว่ามีลักษณะอย่างไร ในอีกด้านหนึ่ง ผู้วิจัยจะศึกษากระบวนการในการแทรกแซงสื่อที่มีผลต่ออุดมการณ์ของสื่อหรือไม่ อย่างไร โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสื่อมวลชนด้านวิทยุโทรทัศน์ และนิตยสารพิมพ์ และวิเคราะห์จากการให้สัมภาษณ์ของสื่อมวลชนทั้ง 2 สาขา โดยอาศัยกรอบแนวคิดเกี่ยวกับกฎระเบียบ กรอบจรรยาบรรณ และอุดมการณ์ทางวิชาชีพสื่อมวลชน รวมถึงความแตกต่างกันทางด้านโครงสร้างขององค์กรระหว่างสื่อทั้ง 2 ประเภทที่เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดให้สื่อมวลชนต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขโครงสร้างขององค์กร โดยให้ความสำคัญในการตัดสินใจของสื่อมวลชนในการเลือกปฏิบัติตามแนวคิดใดระหว่างอุดมการณ์ทางวิชาชีพสื่อมวลชน และการตอบสนองนโยบายขององค์กรหรือนโยบายของรัฐ ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะศึกษาใน 2 กรณีคือ

ส่วนที่ 3

วิเคราะห์แนวทางในการป้องกันไม่ให้เกิดการแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนจากการสำรวจเอกสารที่เคยมีมาก่อน รวมทั้งข้อเสนอของบุคคลในวงการวิชาชีพสื่อมวลชนและตัวแทนภาคประชาชนที่ได้จากการจัดสัมมนา แสดงความคิดเห็น ควบคู่ไปกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ปี 2540 ในเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน

กรอบของการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ดังนี้

1. พัฒนาการในการแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนในรอบ 10 ปี (พ.ศ.2535-2545)

- 1.1) โครงสร้างอำนาจ
- 1.2) รูปแบบการแทรกแซง

2. เปรียบเทียบอุดมการณ์ของสื่อมวลชนวิทยุโทรทัศน์และนิตยสารพิมพ์ ที่มีต่อวิชาชีพสื่อ

3. แนวทางป้องกัน / การต่อสู้ (ความตื่นตัวทั้งจากสื่อมวลชนและประชาชน)

การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูล และผลการวิจัยด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยแบ่งออกเป็นส่วนต่างๆดังนี้

บทที่ 4 นำเสนอผลการศึกษาระบบการในการแทรกแซงสื่อมวลชนใน
รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ถึงรูปแบบและกระบวนการ โดยนำเสนอพัฒนาการการแทรกแซงสื่อใน
อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยวิเคราะห์จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารหลักฐานต่างๆที่มีมาก่อน และ
จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 5 นำเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับอุดมการณ์ของสื่อมวลชนโดยเปรียบเทียบ
ระหว่างสื่อมวลชนวิทยุโทรทัศน์และนิตยสารพิมพ์ ที่มีต่อการรับรู้การแทรกแซงการทำงานของ
สื่อมวลชน ควบคู่ไปกับอุดมการณ์ของรัฐที่มีต่อสื่อมวลชน

บทที่ 6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และแนวทางในการป้องกันการแทรกแซง
สื่อมวลชน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย